

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Кароматуллои Юсуф дар мавзуи «Чанбаҳои геозкологии таъсири истихроҷи конҳои ангишти нишебии чануби қаторкӯҳи Ҳисор ва арзёбии устувори минтақа» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои геология минералогӣ аз рӯи ихтисоси 1.6.32. Геозкология. шаҳри Душанбе, 2026.

1. **Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.** Мавзуи таҳқиқоти диссертатсияи Кароматуллои Юсуф ба шиносномаи ихтисоси 1.6.32. Геозкология, ба бандҳои 3, 14, 17 ва 18 мувофиқат мекунад: 3. Арзёбии ҳолати речаи оби ҳудудҳо ва оқибатҳои геозкологии тағйирёбии он вобаста ба тағйирёбии андозаҳои иқлим. Таҳлили геозкологии таъсири танзими ҷараёни дарёҳо ба экосистемаҳои обӣ, соҳилӣ-обӣ ва заминӣ, инчунин асосноккунии роҳҳои ҳифз ва барқарорсозии экосистемаҳои обӣ ва заминӣ; 14. Динамика, механизм, омилҳо ва қонуниятҳои рушди равандҳои хатарноки табиӣ ва технотабиӣ, пешгӯии рушди онҳо, арзёбии хатар ва хавф, идоракунии хавф, ҷораҳои пешгирикунанда барои коҳиш додани паёмдҳои равандҳои фалокатбор, ҳифзи инженерии ҳудудҳо, биноҳо ва иншоот; 17. Чанбаҳои геозкологии рушди устувори минтақаҳо; 18. Арзёбии геозкологии ҳудудҳо. Усулҳои муосири харитасозии геозкологӣ, системаҳои иттилоотӣ дар геозкология. Таҳияи асосҳои илмӣ экспертиза ва назорати давлатӣ дар соҳаи экологӣ.

2. **Мубрамии мавзуи таҳқиқ.** Таҳлил, натиҷа ва мушоҳидаҳои овардашуда, шиддатнокии гуногуни вайроншавии муҳити геологии минтақаро аз сабаби афзоиши босуръати корҳои истихроҷии конҳои ангишт нишон медиҳанд. Муайян намудани хусусиятҳои табдилёбии муҳити атроф ва коҳиш додани хавфҳои геологӣ масъалаи муҳимтарини геозкологӣ арзёбӣ гардида, бо ин мақсад гузаронидани таҳқиқоти ҳамҷонибаи геозкологӣ ва таҳияи ҷораҳо оид ба паст намудан ва типикунони хатарҳои табиӣ, геозкологӣ ва техногенӣ вазифаи аввалиндараҷа ба шумор меравад. Таъсир ба минтақа аз омилҳои тағйирёбии таркибӣ кимиёвии обҳои сатҳӣ ҳангоми обпартоӣ аз ковишҳои зеризаминӣ; пастшавии таркиби кимиёвии обҳои зеризаминӣ ҳангоми корҳои пармакунӣ, ифлосшавӣ бо маҳдӯлҳо, партовҳои моеъ; ифлосшавии ҳаво аз партовҳои газу ҷанг ҳангоми корҳои таркибӣ, ҳавотаъминкунии конҳо; вайроншавии таркиби кимиёвии хок дар натиҷаи ворид шудани партовҳои газ, моеъ ва саҳти саноати кӯҳӣ.

3. **Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд.** Дараҷаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсияи

Кароматуллои Юсуф дар мавзуи «Чанбаҳои геозкологии таъсири истихроҷи қонҳои ангишти нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор ва арзёбии устувории минтақа» дар сатҳи илмӣ ва ҷавобгӯ ба талабот пешниҳод гардидааст. Таҳияи харитаҳои инженерӣ-геологӣ ва геозкологии нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор дар миқёсҳои гуногун имконияти таҳлили ҳолати кунунии фазои ҷуғрофӣ-геологии минтақа, омӯзиши мушкилоти геозкологӣ ва муқовимати онҳо ба хавфҳои табиӣ ва геозкологӣ ва таъсири фаъолияти техногенӣ, муқаррар намудани шароити геозкологии минтақа ҳангоми фаъолияти техногенӣ; таҳияи чораҳои ҳифзкунандаи табиӣ доир ба беҳбудӣ бахшидан ба фазои табиӣ минтақа мусоидат менамоянд.

Муаллифи рисолаи диссертатсионӣ нуктаҳои илмии зеринро ба ҳимоя пешниҳод менамояд:

1. Муайян намудани хусусиятҳои геозкологии майдони қонҳои ангишти минтақаи нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор дар давраи истихроҷ ва коркарди ангишт ба тағйирёбии ландшафт, релеф, орогидрография ва олами наботот ва ҳайвонот дучор гардидааст.

2. Таъсири техногенӣ ба фазои геозкологӣ дар натиҷаи вусъатёбии равандҳои муосири инженерӣ-геологӣ ҳангоми фаъолияти пурсамари корхонаҳои саноати кӯҳии истихроҷи қонҳои канданиҳои фойданок, ки ба экосистемаи минтақа таъсири манфӣ мерасонанд, ба амал меоянд.

3. Харитаҳои табиӣ-геозкологӣ, арзёбӣ ва типикунонии хавфҳои геологӣ ва инчунин чораҳои ҳифзкунандаи табиӣ таҳияшуда имконияти коҳиш додани таъсири онҳоро ба фазои геозкологӣ фароҳам меорад.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Дар аҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулосаю тавсияҳои дар диссертатсияи Кароматуллои Юсуф дар мавзуи «Чанбаҳои геозкологии таъсири истихроҷи қонҳои ангишти нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор ва арзёбии устувории минтақа» - и зикргардида, дар сатҳи илмӣ ва ҷавобгӯ ба талабот ифода ёфтааст.

Хулоса ва тавсияҳо доир ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар диссертатсия оварда шудааст:

1. Бо назардошти мавҷуд будани шароитҳои мусоиди географӣ, геологӣ ва кӯҳию техникӣ, дар ҳудуди қонҳои канданиҳои фойданоки кишвар корхонаҳои саноати кӯҳӣ зарур аст, ки ба бунёди шабакаҳои барқию обии хурди худ манфиатдор бошанд.

2. Яке аз масъалаҳои афзалиятнок, ки ба таъмини беҳатарии саноатӣ ва экологии истихроҷи қонҳои ангишт равона карда шудааст, ин интиқол

додани ангишти истихроҷшуда, ба анборҳо ё ҷойҳои махсусгардонидашуда ва таъсири бевоситаи онҳо ба муҳити геоэкологӣ мебошад. Бо мақсади беҳбуд бахшидан дар самти корҳои интиқолдиҳӣ интиҳоб намудани роҳи танобии барқӣ бамаврид буда, барои дар тамоми фасли сол ба роҳ мондани истихроҷи ангишт мусоидат менамояд.

3. Дар оянда барои ба даст овардани фоидаи максималии иқтисодӣ моро зарур аст, ки роҳҳои ҷорӣ намудани технологияҳои бепартовро ҷустуҷӯ намоянд. Ин вазифаро бо роҳҳои гуногун ва махсусан бо истифода аз технологияи истеҳсоли қолаби фишурдаи хокаи ангишт (брикет) иҷро намудан мумкин аст.

4. Харитаҳои таҳиянамудаи экологӣ имконияти коҳиш додани таъсири хавфҳои экологиро дар минтақаҳои коркард ва истихроҷи ангишт ва иншооти ҳаётан муҳимми хоҷагии халқ фароҳам меорад.

5. Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсияи унвонҷӯ, Кароматуллои Юсуф дар мавзӯи «Ҷанбаҳои геоэкологии таъсири истихроҷи конҳои ангишти нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор ва арзёбии устувории минтақа» аз муқаддима, 4 боб, хулоса, феҳристи адабиёти истифодашуда аз 159 номгӯй, 44 расм, 8 ҷадвал ва 163 саҳифаи ҷопиро фаро гирифтааст. Муҳтавои асосии диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ нашргардида ва баромадҳои муаллиф дар конференсияҳои сатҳи гуногун инъикос ёфтааст.

Дар муқаддима аҳаммияти мавзӯи таҳқиқ асоснок шуда, ҳадафу вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқ, навгониҳои илмӣ, аҳаммияти амалии натиҷаҳои бадастовардашуда муайян шудаанд.

Дар боби якуми диссертатсия – “Тавсифи физикӣ-географии минтақа” доир ба омӯзиши минтақаи таҳқиқотӣ, аз ҷониби олимони соҳавӣ, тавсифи физикӣ, релеф, орогидрография маълумот дода шудааст. Боби мазкур аз чор зербоб иборат буда, дар онҳо маълумоти дақиқ бо расму харитаҳо ба таври возеҳу пурра ва бо факту мисолҳои амиқ гирд оварда шудаанд.

Дар таҳқиқоти боби якум харитаи нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор, харитаи нақшавӣ-геологӣ ва ҷойгиршавии конҳои ангишт, минтақаи ҷойгиршавии қабати кони ангишти Зиддеҳ аз ҷони муаллиф таълиф ва коркарди компютерӣ шудааст.

Дар боби дуюм – «Сохтори геологӣ ва ҳолати сейсмикии минтақа» паҳлӯҳои асосии сохтори геологӣ, тектоникӣ, хусусиятҳои геоморфологӣ ва гидрогеологии ин минтақаи омӯзишӣ таҳия гардидаанд, ки бо нақшаву аксҳо пурра карда шудааст.

Нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор ва Қаротегини ҷанубу ғарбӣ аз рӯйи нақшаҳои ноҳиябандии тектоникӣ ба минтақаи Ҳисори Ҷанубӣ сохтори фатсиалии Тиён-Шони Ҷанубӣ тааллуқ дорад. Минтақа аз шимол бо минтақаи Зарафшон - Ҳисор ва аз ҷануб бо пастхамии Тоҷикистони Ҷанубӣ маҳдуд аст. Синну соли минтақаи Ҳисори Ҷанубӣ герсинӣ буда, давраи аз силур то ибтидои мезозойро дар бар мегирад.

Дар боби сеюми диссертатсия – «Хусусиятҳои геоэкологии минтақа» дида баромада шудааст, ки ба хусусиятҳои геоэкологии қонҳои ангишти минтақа, потенциали захираҳои табиӣ ландшафтҳо бахшида шудааст. Аз ҷониби унвонҷӯ, дар таҳқиқоти боби сеюм харитаҳои ҷойгиршавии қонҳои ангишти Тоҷикистон, қонҳои ангишти нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор, орография, релеф, ландшафтҳои нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор, шабакаи гидрологии рӯди Зиддеҳ таълиф ва коркарди компютерӣ шудааст, ки сифати илмии диссертатсияро баланд намудааст.

Дар боби чоруми диссертатсия – «Динамикаи тағйирёбии шароити геоэкологӣ» доир ба таъсири техногенӣ ва тағйирёбии вазъи геоэкологии минтақа таҳлили илмӣ гузаронида шудааст.

Муаллифи диссертатсия қайд кардааст, ки таъсири аввалин ва маъмултарини фаъолияти корхонаҳои саноати кӯҳӣ ба муҳити геологӣ таъсири физикӣ ва механикӣ мебошад. Он дар вайроншавии механикии чинсҳо, деформатсияи релеф ва раванди геодинамикӣ инъикос меёбад. Омили асосии таъсири физикӣ ва механикӣ таъсири ларзиши сунъӣ мебошад, ки тавассути механизмҳо ҳангоми таркиш, ковиши нақбҳои кӯҳӣ, сохтмони кӯпрӯкҳо, роҳҳо, қорҳои кофтӯкови геологӣ ва истихроҷӣ ва сохтмони сарбандҳо ба вуҷуд меоянд. Ифодаи морфологии таъсири физикӣ ва механикӣ ба муҳити геологӣ фурӯравии сатҳи замин, фаъолшавии равандҳои геодинамикӣ: ярч, сел, фурӯғалтӣ ва эрозия мебошад.

Хулоса аз 10 банд иборат буда, паҳлуҳои муҳимми ҷанбаҳои геоэкологии истихроҷи қонҳои ангиштро дар бар гирифтааст.

6. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Диссертатсионии ба анҷомрасонидаи унвонҷӯ, Қароматуллои Ю., метавонад дар раванди таълим ва қорҳои илмии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба самтҳои геологӣ, экологӣ ва географӣ дар вақти гузаронидани лексияҳо, дарсҳои лабораторӣ ва амалӣ истифода гарданд. Натиҷаҳои амалӣ аз ҷониби Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми истихроҷ ва коркарди қонҳои ангишт, Қумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон ҷиҳати таъсири истихроҷи конҳои канданиҳои фойданок ба муҳити зист ва инчунин қисмҳои ҷудогона ва натиҷаҳои муайяни кор вобаста, ба мавзуи диссертатсия дар шакли тавсияҳо ва барои татбиқ дар истеҳсолот аз ҷониби унвонҷӯ пешниҳод карда шудааст.

7. Нашри натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯи мавзуи диссертатсия. Мазмуни асосии кори диссертатсионӣ дар 14 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 7 мақола дар маҷалаҳо, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳимояи рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ тавсия шудааст, нашр гардидаанд. Нашри ин мақолаҳо дар чунин маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ далели сатҳи баланди аҳаммияти илмӣ ва навоари таҳқиқоти гузаронидашуда мебошад.

8. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия.

Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вучуди баҳои мусбате, ки дар тақризи баён гардид, дар рисолаи мазкур баъзе камбудӣҳо, ҳолатҳои баҳсталаб, ғалатҳои оморӣ, имлои грамматикӣ ҷой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон ҷудо намуд:

1. Дар банди вазифаҳои таҳқиқоти рисолаи диссертатсионӣ омадааст: гузаронидани маҷмӯи таҳлилҳои лабораторӣ барои муайян намудани таркиби физикӣ-механикӣ ва кимиёии хокҳо, обҳои сатҳӣ ва зеризаминии минтақа; лекин мутаасифона танҳо оид ба таҳлили лаборатории обҳои сатҳӣ дида мешавад, нисбати таҳлили хокҳо ва обҳои зеризаминии минтақа таҳлилҳо каманд

2. Дар баҳши гузаронидани усулҳои таҳқиқот усули ГИС-технология ва зиёдкунонии масофавӣ дида намешавад, ки ин усули муосири таҳқиқот ба шумор меравад.

3. Дар банди саҳми шахсии доғалаб дар таҳқиқоти илмӣ қайд гардидааст, ки мавзуи таҳқиқот ба омӯзиши хусусиятҳои геоэкологии майдони конҳои ангишт ва равандҳои хатарноки табиӣ дар ҳудуди қисмати Тоҷикистони Марказӣ равона шудааст, лекин дар мавзуи рисолаи илмӣ нишебии ҷануби қаторкӯҳҳои Ҳисор дарҷ гардидааст. Фарқият дар чист?

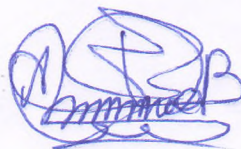
4. Дар матни рисолаи илмӣ ва автореферат баъзе камбудиҳои граматикӣ ва техникӣ дида мешавад, ки ислоҳшаванда мебошанд ва ба сифати матни диссертатсия таъсири манфӣ расонида наметавонанд.

Эродҳо ва камбудиҳои зикршуда дар маҷмӯъ, аҳаммияти назариявӣ амалии диссертатсияи мазкурро коста намеkunанд ва ба муҳтавои кор таъсири манфӣ зиёд намерасонанд.

Дар маҷмӯъ диссертатсияи Кароматуллои Юсуф дар мавзӯи “Ҷанбаҳои геоэкологии таъсири истихроҷи конҳои ангишти нишебии ҷануби қаторкӯҳи Ҳисор ва арзёбии устувории минтақа” аз рӯи ихтисоси 1.6.32. Геоэкология пешниҳод гардидааст, дар сатҳи баланди илмӣ ба анҷом расида, ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июни соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои геология минералогӣ аз рӯи ихтисоси номбаршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои техникӣ,
директори Институти масъалаҳои об,
гидроэнергетика ва экологияи АМИТ

Гулаҳмадзода А.А.

Нишонӣ: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, ноҳияи Шоҳмансур,
кӯчаи Бофанда 5/2
Тел.: (+992) 885471616
E-mail: agulahmadov@gmail.com
“29” 05 соли 2026.

Имзои Гулаҳмадзода А.А.-ро тасдиқ мекунам:

сардори шӯъбаи кадрҳо ва коргузори
Институти масъалаҳои об,
гидроэнергетика ва экологияи АМИТ

Адамқулова С.С.

Суроғаи муассиса:

734025, шаҳри Душанбе, ноҳияи Шоҳмансур,
кӯчаи Бофанда 5/2
Тел.: (+992 37) 2213901
E-mail: info@imoge.tj
“29” 05 соли 2026.